

PAGINA 3

'De oneindige godheid die ons omringt'

PAGINA 5

'Op reis door taboes en familiegeheimen'

PAGINA 7

'Met al je zintuigen aanwezig in de Byzantijnse mis'

VERDER: Geloven is twijfelen ■ We zijn meer dan onze mening ■ Beeldtaal van het kruis ■ Een warm bad in Zuidwest ■ Alle religies hebben dezelfde bron

Leerlingen in gesprek met ongedocumenteerden

'Als ik mijn verhaal vertel, kan ik weer ademen'

FOTO: MAIKE LOLKEMA

In de School van Barmhartigheid draait het om oprechte belangstelling.

Tijdens lessen van de School van Barmhartigheid gaan jongeren in gesprek met mensen die ze normaal gesproken niet snel tegenkomen. Dit zorgt voor bijzondere ontmoetingen.

Hoe gaat het?' vraagt Johannes. De ongedocumenteerde vluchteling Tilak is juist bij het groepje komen zitten en de vraag blijkt een goede opening van het gesprek. Tilak vertelt dat hij blij is dat hij over zijn situatie kan praten: 'Als ik mijn verhaal vertel, kan ik weer ademen!'

Vertrouwen

De ongedocumenteerden Tilak uit Nepal en Mark uit Ghana praten met gymnasium 5-leerlingen van het

Christelijk Gymnasium Sorghvliet in Den Haag. Dat doen ze in het kader van de School van Barmhartigheid, een initiatief van Stek Den Haag. Stek is een vrijwilligersorganisatie, verbonden aan de Protestantse Diaconie. De ruim 900 bij Stek aangesloten vrijwilligers zetten zich in om mensen met elkaar te verbinden, armoede te bestrijden, jongeren te steunen, en hulp te bieden aan vluchtelingen en mensen zonder papieren. De School van Barmhartigheid wil bereiken dat jongeren zich openstellen voor mensen

die ze in het dagelijks leven niet snel zullen tegenkomen. De les, onder leiding van projectleider Maïke Lolkema, draait dan ook om oprechte nieuwsgierigheid. 'Ook een ogenschijnlijk eenvoudige vraag is aanleiding voor een mooi verhaal of gesprek', zegt ze aan het begin van de les. 'Vraag daarom alles wat je wilt.'

De les vindt deze keer plaats in het muzieklokaal, tijdens de godsdienstles. De klas wordt in twee groepen verdeeld en elke groep krijgt een kwartier de tijd om met Tilak of Mark te praten. Alle leerlingen hebben de volle aandacht voor hun gasten en stellen vragen waar oprechte belangstelling uit blijkt. Mark vertelt dat hij al sinds 1990

in Nederland verblijft. Vanwege zijn grote gezondheidsproblemen kan hij niet terug naar Ghana. Dat, zegt hij, zou neerkomen op de doodstraf. Niet alleen kan hij in Ghana niet de medische zorg krijgen die hij nodig heeft, ook heeft hij daar niemand. Hij heeft lang geleden zijn drankprobleem overwonnen, omdat hij zich realiseerde dat de drank zijn situatie geen goed deed. Hij is in staat gebleken zijn leven om te gooien: hij heeft een baan en een appartement, maar nog geen verblijfsvergunning. Momenteel buigt de rechter zich over zijn zaak. De leerlingen vragen hem naar zijn sociale leven en of hij bang is voor de toekomst. Mark antwoordt dat hij vertrouwen heeft in de

goede afloop, maar hij zegt ook dat als hij inderdaad terug moet naar Ghana, alle hoop voor hem verloren is.

Kastensysteem

In Nepal is de samenleving volgens het kastensysteem ingedeeld. Tilak behoorde tot de laagste kaste en trouwde met een vrouw uit een hogere kaste. Als gevolg hiervan werden hij, zijn vrouw en zijn dochter met grote regelmaat aangevallen. Dat was tien jaar geleden de reden om te vluchten. Toen ze in Nederland aankwamen, was hij nerveus voor het interview met de IND: vanwege het interview zelf, maar ook omdat de tolk iemand was uit een hogere kaste. Tilak sprak zich namelijk uit over het kastensysteem en mensen uit een hogere kaste. Dit heeft mogelijk invloed gehad op de beslissing. Tilaks nieuwe procedure begint binnenkort, en zal vele maanden in beslag nemen. Inmiddels heeft hij twee dochters: de oudste gaat nu naar de middelbare school, want ook ongedocumenteerde leerlingen zijn tot hun achttiende leerplichtig.

'Een eenvoudige vraag kan zorgen voor een mooi gesprek'

'Hoe voelt het om zo dicht tegen de criminaliteit aan te zitten?' vraagt Ruben. Tilak antwoordt dat hij nooit iets fout heeft gedaan, dus geen criminaliteit heeft gepleegd. Het heeft hem veel tijd gekost om zich te realiseren dat hij zich niet meer wil verstoppen: 'Ik ben een mens! Genoeg is genoeg.' Hij doet momenteel veel vrijwilligerswerk en ziet uit naar het moment dat hij een werkvergunning krijgt en volwaardig deel kan nemen aan de maatschappij.

De laatste paar minuten van de les worden besteed aan het invullen van een evaluatieformulier. Er is bij de leerlingen geen gebrek aan inspiratie. Een van hen schrijft: 'Barmhartigheid is volgens mij dat je vertrouwt en gelooft in anderen.'

EDWIN FAGEL

Muziek voor de aarde

De vier jaargetijden van Vivaldi, in verfrissende arrangementen voor strijkkwartet en koor, vormen de omliggende van een ode aan de natuur en de aarde. In het gelijknamige concert zingt het Residentie Kamerkoor onder leiding van Jos Vermunt bekende klassiekers op poëtische teksten, die de wisselende stemmingen van de vier seizoenen oproepen. Het wordt een bijzondere middag, in harmonie en verbinding met de natuur.

ZA. 20. 16 U. KLOOSTERKERK, LANGE VOORHOUT 4. KAARTEN EN INFO: BACHENSEMBLES.NL

BEELD: MASAKAZU MATSUMOTO VIA FLICKR

Hoe wordt de stad je klooster?

Op een werkdag van DEZINNEN ga je aan de slag met wat Richard Carter aanreikt in zijn boek *The city is my monastery* over contemplatief leven in de stad. Hoe doe je dat in je eigen situatie? De deelnemers gaan bij Carter en anderen te rade, delen ervaringen, zoeken manieren die 'werken'. En dat alles met de stad als proefplek en met de nodige humor die helpt om te relativeren én vol te houden. Begeleiding: Elizabeth Boddens Hosang en Theo Wierema.

ZA. 20. 9.30-16 U. DEZINNEN, CHRISTUS TRIUMFATORKERK, JULIANA VAN STOLBERGLAAN 154. OPGAVE T/M 10/4, DEELNAME € 15,- (INCLUSIEF READER EN LUNCH).

FOTO: ORTRUN LENZ VIA PIXABAY

Eindeloos luisterplezier

Een stem in je oor

Steeds meer mensen ontdekken het genot van het luisteren naar podcasts. Even geen beeld, alleen geluid. Ook Anne-Helene Borgts is fan. Voor een eerste kennismaking met het fenomeen - en voor wie op zoek is naar nieuwe titels - deelt ze haar favorieten.

‘Wanneer, ik zie niet op tegen die lange treinreis’, zei de oudere dame in de kappersstoel naast de mijne, ‘ik heb dan tenminste de tijd om naar podcasts te luisteren.’ Ik begreep meteen wat ze bedoelde, want ook ik beluister ze veel en graag, niet alleen op reis maar ook tijdens routineklusjes zoals

strijken en was vouwen. Je hebt ze in alle soorten en maten: over geschiedenis, kunst, wetenschap, religie en filosofie, politiek en actualiteit en nog veel meer. Er zijn altijd weer nieuwe onderwerpen te vinden. Het heeft iets persoonlijks, die stemmen in je oor. Het is alsof hun verhaal speciaal voor jou bedoeld is.

BOB

Van BOB, de allereerste podcast die ik hoorde, was ik meteen onder de indruk. De 84-jarige dementerende Elisa kan sinds kort alleen nog maar praten over haar jeugdliefde Bob en het kind dat zij heeft moeten afstaan aan het klooster. Is het een geheim dat zij altijd heeft bewaard of is het fantasie? De drie radiomaaksters van Audiocollectief Schik gaan samen met Elisa op zoek naar de waarheid. Daarbij raken zij aan thema's die groter zijn dan alleen Elisa's verhaal, zoals het proces van demantie en wat dit doet met het geheugen, maar ook het lot van ongetrouwde zwangere meisjes en de rol van de kerk daarbij. Ook de latere podcasts van Schik zijn zeker de moeite waard. Je vindt ze op collectiefschik.nl.

Graceland op adem

Van heel andere aard is *Graceland op adem*. Je moet echt even gaan zitten voor deze podcast met meditaties en ademtechnieken. Er zijn meer van dergelijke podcasts, maar het bijzondere van deze is dat hij geïnspireerd is op christelijke tradities. De afleveringen, met thema's als 'onrust', 'stil zijn' en 'zachtmoedigheid', knopen aan bij Bijbelteksten en kloostergebruiken. De afleveringen duren zo'n zeven minuten en zijn een spirituele manier om tot rust te komen. Ze zijn te beluisteren op Spotify.

Mina en mevrouw

In de onlangs verschenen podcast *Mina en mevrouw* onderzoekt Maartje Duin de relatie tussen haar adellijke overgrootmoeder en diens inwonende dienstbode. Terwijl deze relatie in de familie wordt voorgesteld als een liefdevolle vriendschap, vraagt Duin zich

af of je wel kunt spreken van liefde bij zo'n fundamentele ongelijkheid. In haar zoektocht maakt zij onder meer gebruik van de dagboeken van haar overgrootmoeder, die bijna een eeuw bestrijken. Daarmee komt ook de hele geschiedenis van de twintigste eeuw voorbij, met thema's als de standenmaatschappij, afhankelijkheid en de positie van de vrouw. De podcast is te vinden in alle podcastapps.

‘Alsof zo'n verhaal speciaal voor jou bedoeld is’

Café Leyweg

Op zoek naar typisch Haagse podcasts stuitte ik op *Café Leyweg* van Omroep West. In deze podcast leidt historicus Willem Post je rond in Den Haag Zuidwest. Post, die opgroeide in dit stadsdeel, laat bijzondere en onverwachte kanten van Zuidwest zien. Hij bezoekt projecten zoals de Participatiekeuken en praat met inwoners, onder wie 'stadsmoennik' Neo de Bono, de Moeders van Vrederust, die veel verandering brachten in hun wijk en Corrie en Fred, die koken voor ouderen in de buurt. En ligt er echt een olifant begraven in het Zuiderpark? Je vindt de podcast op omroepwest.nl/podcast/cafe-leyweg en in de podcastapps.

ANNE-HELENE BORGTS

PODCASTS BELUISTER JE HET BEST VIA EEN SPECIALE APP OP JE SMARTPHONE. JE HEBT ER VERSCHILLENDE, ZOALS SPOTIFY, APPLE PODCASTS, POCKETCASTS EN NPO LUISTER.

FOTO: ISTOCK

Burn-out Escaperoom

Een burn-out wordt vaak eenzaam ondergaan, terwijl veel (jonge) mensen burn-outklachten hebben. Met de Burn-out Escaperoom banen de deelnemers zich met een kleine groep mensen een weg uit de burn-out door middel van muziek, verhalen en gesprek. De escaperoom is bedoeld voor iedereen die zelf of via een ander een burn-out meemaakt. De avond wordt geleid door Bram Ruiter, die onder de artiestennaam Jozef! optreedt en zijn persoonlijke ervaringen deelt.

DO. 4. 20-21.30 U. LOCATIE VOLGT. KAARTEN À € 8 VIA [LUXDENHAAG.NL](https://luxdenhaag.nl)

Kerk in Den Haag maakt in 2024 een rondgang langs verschillende internationale en migrantenkerken in de stad. Edwin Fagel woont een muzikale dienst bij in de American Protestant Church of the Hague.

Het markante gebouw van de American Protestant Church of The Hague (APCH) aan de Esther de Boer-van Rijklaan stond oorspronkelijk op de Wereldtentoonstelling in Brussel (1958). Daarna werd het volledig demontabele gebouw in dozen gestald. De APCH is na de Tweede Wereldoorlog ontstaan vanuit de diensten voor Engelstaligen die in de kapel van het Bronovo-ziekenhuis werden gehouden. Toen de kerk, onder leiding van Gilbert Bremicker, een stuk grond in Benoordenhout kreeg toegewezen, werd het gebouw naar Den Haag verplaatst en daar opnieuw opgebouwd.

Van binnen is het er verrassend knus; ik loop een grote huiskamer binnen, met daarin een aantal gezellige zitjes. Ook staan er tafels met informatie over de kerk en intekenlijsten voor diverse (liefdadige) activiteiten. Vrijwel direct word ik welkom geheten door een van de ouderlingen. De kerkleiding, wordt me verteld, fungeert als de wortels van een boom, door ervoor te zorgen dat de medewerkers kunnen bloeien.

‘Het heeft geen zin om hip te doen voor jonge mensen’

Als ik doorloop, kom ik in de fraaie, ronde kerkzaal, die ruimte biedt aan ongeveer 250 mensen. Het koor staat al klaar, in rode gewaden. De ruimte vult zich snel; gemiddeld bezoeken ongeveer 215 mensen de diensten. Op het balkon, waar het orgel staat, zijn voor de zekerheid extra stoelen geplaatst. Händels *Largo in F* wordt ingezet: de dienst begint. Nadat het

Te gast in Haagse kerken

‘Geloven is twijfelen’

FOTO: APCH.NL

Het markante kerkgebouw stond oorspronkelijk op de Wereldtentoonstelling in Brussel in 1958.

koor de 'call to worship' heeft gezongen, heet pastor Scotty Williams de aanwezigen energiek welkom.

Het aandeel van Amerikaanse protestanten is inmiddels relatief klein; de gemeenschap bestaat voor het grootste deel uit Afrikaanse, Caribische, Nederlandse en Aziatische gelovigen. Ze komen lang niet allemaal uit Den Haag; er zijn mensen vanuit Amsterdam, Leiden, Rotterdam en zelfs België gekomen om deze dienst te kunnen bijwonen. Ook hun geloofsovertuigingen zijn divers.

Muziek heeft een centrale rol; er is een koor, een band en ook wordt het orgel bespeeld. Er klinken meeslepender liederen en de aanwezigen zingen mee; sommige beginnen te dansen of steken hun handen in de lucht. Als de vredeswens wordt uitgewisseld, valt goed op hoe iedereen zich thuis voelt; de aanwezigen schudden elkaar lachend de hand of omhelzen elkaar.

Je eigen kruis dragen

Ongeveer halverwege de dienst worden de gasten welkom geheten:

degenen die voor het eerst in de kerk zijn. Een jongeman die de kerk voor het eerst bezoekt, vertelt geïnteresseerd te zijn in het geloof, maar ook zijn twijfels te hebben. ‘Geloven is twijfelen’, reageert pastor Williams. In zijn preek stelt hij vervolgens dat Christus ons kruis niet zal dragen: ‘Hij nodigt ons uit ons eigen kruis op te nemen, en helpt ons het te dragen. Hij nodigt ons ook uit anderen te helpen hun kruis te dragen.’

Niet per se een populaire boodschap. Na de dienst vraag ik Williams hoe hij de toekomst van zijn kerk ziet. ‘Het heeft geen zin om hip te doen om jonge mensen naar de kerk te krijgen’, zegt hij. ‘Vanuit onze geschiedenis ontwikkelen we mee met de postchristelijke, postseculiere maatschappij naar een postnationale, postinstitutionele kerk. Dat is een uitdaging, want het roept vragen op over onze identiteit. Maar het geloof in Christus is wat we gemeen hebben en van die kracht moeten we uit blijven gaan.’

EDWIN FAGEL

Blokfluitenfamilie

De drie leden van het Breeze Recorder Consort bespelen een familie van blokfluiten, van groot tot klein. Tijdens de zondagmiddagmatinee in de Abdijkerk brengen zij een bijzondere combinatie van verhaal en muziek. Verteller Yvonne Rietbergen vond inspiratie in het verhaal van Orpheus en Euridice uit de klassieke oudheid. Het leverde een nieuw en spannend verhaal op: soms geheimzinnig, soms dramatisch, soms grappig, met een verrassend slot. Het verhaal wordt omlijst door muziek, gebaseerd op de mooiste liefdespoëzie uit de Renaissance en van beroemde componisten als Josquin Desprez en Johannes Ockeghem.

ZO. 21. 15.30 U. TOEGANG GRATIS MET COLLECTE. MEER INFO OP [ABDIJKERK.INFO](https://abdijkerk.info)

FOTO: ANTE HAMERSMIT VIA UNSPLASH

Tentoonstelling Max Beckmann (1884-1950)

‘Ruimte, ruimte en nog eens ruimte’

In Kunstmuseum Den Haag is momenteel de tentoonstelling *Universum Max Beckmann* te zien. Al is het werk van deze schilder misschien niet louter opwekkend, toch gaat er ook troost van uit.

Een klein sculptuurtje: een man van zwart brons, zijn hoofd afgewend, zijn handen tastend in de lucht. Alsof hij een onzichtbare glazen wand zoekt, lijkt te voelen, maar niet vindt. Man in het donker is de enige sculptuur in de Kunstmuseum-tentoonstelling *Universum Max Beckmann*, waar verder alleen tweedimensionaal beeld te zien is. Het beeldje trof me, omdat de man zoekende is in een niemandsland en tegelijk met zijn handen een ‘niets’ aanraakt.

De van oorsprong Duitse schilder Beckmann (1884-1950) was getuige van de voortschrijding van de techniek en maakte mee hoe allerlei amusementsuitingen opkwamen: cabaret, theater, circus, dansgelegenheden. Het fascineerde hem én hij zag de treurigheid erachter. In de Eerste Wereldoorlog werd hij als medisch soldaat geconfronteerd met het geweld, de dood en de verminkingen van de loopgraven. Dit alles is terug te zien in zijn werk.

Twee werelden

De tentoonstelling is onderverdeeld in thema's die chronologisch zijn ontwikkeling aangeven, maar bij ieder thema hangen schilderijen (en etsen)

die vele decennia beslaan. Zo ziet de bezoeker hoe diverse rode draden zijn leven lang aanwezig waren. Op een van de panelen die zijn leven en werk toelichten, staat wat mij betreft de kern: ‘Beckmanns idee van werkelijkheid bestaat uit twee delen. Aan de ene kant staat de onontkoombare, echte wereld. De wereld waarin hij gevlucht is voor het schrikbewind van de nazi's, zijn carrière is beschadigd en hij de Tweede Wereldoorlog tegen wil en dank doorbrengt in Amsterdam.

‘De sculptuur toont de tastende zoektocht van de mens’

Aan de andere kant staat de geestelijke wereld. Dit wereldbeeld is gebaseerd op een mengmoes van talloze bronnen en invloeden: Beckmann bestudeert oosterse en westerse filosofie, mythologie en allerlei religieuze en mystieke bronnen. Met sterke contrasten tussen licht en donker suggereert Beckmann het naast elkaar bestaan van deze werelden.’

Oneindige ruimte

Verderop staat dat hij de magie

Max Beckmann, Winterlandschap

van de realiteit wil vangen, dat hij het onzichtbare zichtbaar wil maken door de realiteit te schilderen. ‘Beckmanns belangrijkste middel om dat te doen is de ruimte: “Het vertalen van hoogte, breedte en diepte naar het tweedimensionale vlak is voor mij de meest intense magische ervaring, waardoor ik een idee krijg van die vierde dimensie die ik met heel mijn ziel zoek.”’ Een ander paneel toont in grote letters een belangrijk citaat van Beckmann: ‘Ruimte – ruimte – en nog eens ruimte – de oneindige godheid die ons omringt en waarin wij zelf zijn. Dat probeer ik vorm te geven door te schilderen.’

In veel van zijn schilderijen zie je hoe hij die oneindige ruimte (van landschappen, uitzichten, de zee) inkaadert in de dichtbijge realiteit van bijvoorbeeld een venster, met alledaagse voorwerpen op de voorgrond. Twee werken illustreren op een mij aansprekende manier Beckmanns spiritualiteit. Het schilderij *Winterlandschap* toont schots en scheef hangende open ramen, met daarachter besneeuwde en onherstelbaar gekortwielde bomen. Het poogt, denk ik, de gebrokenheid van het bestaan te kunnen vatten in beschuttende ramen, die op hun beurt nooit meer kunnen sluiten. Verder de al genoemde sculptuur *Man in het donker*, die – volgens de

Max Beckmann, Man in het donker

catalogus – de tastende zoektocht verbeeldt die de mens bij afwezigheid van het ware licht moet ondernemen. Beide werken zijn niet bepaald opwekkend. En toch gaat er van deze tentoonstelling iets van troost uit. Zowel Beckmann als wij zien de treurigheid en de verschrikkingen van deze wereld. Maar we blijven tasten naar iets, een dimensie, die ons kan helpen om ermee om te gaan.

MARGOT C. BERENDS

DE TENTOONSTELLING *UNIVERSUM MAX BECKMANN* IS TOT EN MET 20 MEI TE ZIEN IN KUNSTMUSEUM DEN HAAG, STADHOUDERSLAAN 41.

Sahin en Murat Yildirim

Inspirerende stadsgenoten

Den Haag kent veel bijzondere kostgangers. Neem bijvoorbeeld de broers Sahin en Murat Yildirim. Als jonge tieners kwamen ze vanuit Turkije naar Den Haag en hadden het niet altijd gemakkelijk op school. Inmiddels ondersteunen ze jaarlijks vele scholieren uit de Haagse regio op hun pad naar de toekomst.

Even is het alsof de gebroeders Yildirim een komisch duo vormen, wanneer de flamboyante Sahin (36) het overhemd schikt van zijn bescheiden ‘broertje’ Murat (35), die het met tegenzin toelaat. Vergis je echter niet in de broers. Vader Ahmet had het al in de gaten in de tijd dat mannen als hij nog ‘gastarbeider’ werden genoemd. Ahmet begon in Nederland als timmerman en schoonmaker en dreef later een kleine supermarkt. In dit land liggen de kansen voor het oprapen, moet hij gedacht hebben. Toen Ahmet merkte dat zijn zoons na schooltijd te lang in zijn supermarkt

bleven hangen, verkocht hij de onderneming. Hoewel hij hulp in de winkel goed kon gebruiken, mocht niets de ontwikkeling van zijn nakomelingen in de weg staan. Ahmet deed er goed aan – zo’n twintig jaar later staan zijn zoons aan het roer van het Nederlands Onderwijsplatform. Daaronder schuilt een aantal bedrijven die alle voor een eigen doelgroep datgene aanbieden waar Sahin en Murat zo’n behoefte aan hadden tijdens hun schoolgaande jaren in Den Haag: aandacht en ondersteuning bij het leren en maken van keuzes voor de toekomst.

Steun en aanmoediging

‘Sahin, wat ben jij voor kind?’, verzuchtte een leraar in Turkije ooit. Nou, naar eigen zeggen ‘niet zo slim, een beetje stout’, ofschoon hij moeiteloos alle voetbalwedstrijden organiseerde. In Nederland had Sahin het niet makkelijk, met strijk-en-zet lage schooladviezen. Hij zette door en kreeg steun. ‘Bepaalde docenten hebben me altijd aangemoedigd om door te gaan.’ Na een schoolloopbaan van stapelen (mbo, hbo, universiteit) lonkte de diplomatie. ‘Misschien cultureel attaché. Een mooie carrière maken, geld verdienen.’ Maar dat was buiten broer Murat gerekend, die inmiddels een kleine onderneming in huiswerkbegeleiding in de Schilderswijk had opgezet. Murat gold altijd als de slimste van het duo, maar net als Sahin ondervond hij aanvankelijk problemen met de Nederlandse taal. Ook Murat dankt veel aan docenten die geen genoegen namen met een te laag schooladvies voor hun leerling. Daarnaast waren er op het vwo verschillende ouderejaars die zich bekommerden om zijn leerachterstand. ‘Ze zagen de stress op mijn gezicht.’ Toen al dacht Murat bij zichzelf: ik ga iets betekenen voor de maatschappij. Na het overwinnen

van opstartproblemen bij de TU Delft leek de exact en analytisch aangelegde jongeman een briljante loopbaan in de luchtvaarttechniek tegemoet te gaan. Zijn oude belofte aan de maatschappij bleek sterker. Het bedrijf in de huiswerkbegeleiding was uit zijn jasje gegroeid en de jonge afgestudeerde riep de hulp in van zijn organisatorisch sterke broer. Het duo zag uitbreidingsmogelijkheden aan de horizon glore.

‘Zijn oude belofte aan de maatschappij bleek sterker’

Beide broers kregen tijdens hun schooljaren te maken met verkeerde inschattingen van hun capaciteiten, iets wat als een banvloek op veel leerlingen met andere culturele achtergronden lijkt te rusten. De Yildirims zijn hier met hun Nederlands Onderwijsplatform dusdanig op gespist, dat Murat niet schroomt te zeggen: ‘Wij zijn voorlopers in het benutten van de potentie van het kind.’ Die potentie wordt uit-en-tena onderzocht tijdens een traject op een van de ‘academies’, waarna advies voor een passende leerroute volgt. En verdere ondersteuning, indien gewenst.

Zo’n advies kan wel eens heel anders uitpakken dan zowel ouders als school verwachten. In zeventig procent van de gevallen volgt een heroverweging van het oorspronkelijke schooladvies. Vaak blijkt de school de mogelijkheden van de leerling onderschat te hebben. Dus laat ze maar schuiven, die broers Yildirim.

MATTHIJS TERMEER

Sahin (links) en Murat Yildirim danken veel aan docenten die hen hebben aangemoedigd.

VERSE THEOLOGIE

Een nieuwe kijk op het symbool van het kruis

De gerichtheid op taal en tekst is voor westerse theologen zo dominant dat de betekenis van het kruis als symbool onderbelicht blijft. Het nieuwste boek van Alfred Bronswijk komt hierbij met een verrassend perspectief. Het beeld van een kruis met daarop het lichaam van Jezus is veel minder oud dan we denken.

Een rode draad in het werk van theoloog, publicist en tekstdichter Alfred Bronswijk is de christelijke kunst. In 2021 promoveerde hij op 79-jarige leeftijd op een studie naar het beeldverbod in de protestantse traditie. Het protestantisme verbood weliswaar beelden, maar de onderliggende kijk op de kruisdood van Jezus en de betekenis van zijn lijden bleef dezelfde. Christus was voor onze zonden gestorven. Wilde je het leven echt begrijpen, dan kon je – of je nu protestant was of katholiek – niet om dat lijden heen. In het westerse geloof werd het lijdenskruis met het dode lichaam van Jezus erop overbekend, geliefd en vereerd door velen. Voor sommigen werd dat kruis ook een ingewikkeld teken, omdat het verwijst naar de gewelddadige kruisdood van Jezus. Je kunt er niet omheen dat je in de gekozen beeldtaal eigenlijk een martelwerktuig en een stervende Jezus centraal stelt.

Visueel kernsymbool

Bronswijk deelt veel geschiedenis in zijn boek. Het kruis is vanaf het eerste begin het visuele kernsymbool van de christelijke religie. In de antieke omgeving van het christendom was dit symbool herkenbaar dankzij andere religies en geschriften die het kruis ook gebruikten om een boodschap over te dragen. Pas aan het einde van het eerste millennium verschenen voorstellingen

BEELD: DALLE

van de dode Christus op het kruis en ontstond het crucifix, in het bijzonder in het westerse christendom. 'De uitruil van menselijke zondes Schuld tegen een bloedige offerdood wordt in West-Europa het allesoverheersende beeldmotief voor de komende eeuwen.'

In de oosterse theologie behoudt het kruis een andere betekenis. Het zwaartepunt ligt niet bij de gang naar Golgotha, maar bij het kruis als sleutel naar een andere geestelijke werkelijkheid. Daarmee staat het oosterse christendom volgens Bronswijk dichterbij de blijde boodschap van het vroege christendom. Daar ging het niet over verzoening door het bloed, maar over een goddelijke eeuwige werkelijkheid, waarmee je vanuit het aardse tijdelijke leven in verbinding komt.

Westerse fascinatie

Het boek van Bronswijk legt een vergeten geschiedenis bloot. Op onnavolgbare wijze legt de schrijver uit dat de westerse fascinatie voor het kruisbeeld meer weg heeft van de heidense verheerlijking van helden die op een bloedige manier in de hitte van de strijd sterven, dan dat het iets onthult van de hoop van het vroegste christendom op een nieuwe wereld.

Het kruis, biografie van een symbool is een boek dat mijn denken op z'n kop zette. Alfred Bronswijk nodigt uit tot een fundamenteel andere kijk op het christelijk geloof, weg van de gedachte dat bloed verzoent. In een tijd van oorlog en veel geweld voelt dat ook als een verlichting.

TOM MIKKERS

ALFRED C. BRONSWIJK, HET KRUIS, BIOGRAFIE VAN EEN SYMBOOL. KOK BOEKENCENTRUM, 2024. ISBN 9789043539203; 256 PAGINA'S; € 24,99.

Twee nieuwe predikanten

Geland in het warme bad van Zuidwest

De protestantse wijkgemeente Den Haag-Zuidwest heeft sinds september vorig jaar twee nieuwe predikanten: Sara Dondorp voor de Bosbeskapel en Martin van Wijngaarden voor de Abdijkerk. In een online dubbelinterview blikken ze terug op hun eerste Haagse maanden en kijken ze ook vast even vooruit.

Sara Dondorp

De wijkgemeente Den Haag-Zuidwest, onderdeel van de Protestantse Kerk Den Haag, bestrijkt een groot geografisch gebied. De wijkgemeente bestaat uit drie gemeenschappen met elk een eigen kerkgebouw: de Shalomkerk in Bouwlust-Vrederust, de Abdijkerk in Loosduinen en de Bosbeskapel in de Vruchtenbuurt. Sara Dondorp was hiervoor predikant in het Brabantse Chaam en volgde in de Bosbeskapel Martin Koster op. Martin van Wijngaarden kwam vanuit de Lutherse Gemeente Rotterdam en nam in de Abdijkerk het werk van Michiel Aten over.

Op z'n Loosduins

De overstap is beiden goed bevallen. 'Ik kreeg een heel warm welkom', vertelt Dondorp. 'Ik was ook verrast dat er in de Bosbeskapel zoveel vrijwilligers zijn. Dat was ik in Chaam niet gewend, want dat is een vrij kleine gemeente.' Van Wijngaarden: 'Ik had ook het gevoel dat ik in een warm bad terecht kwam. Het is een heel sterke gemeente, eigenlijk een klassieke dorpsgemeente, in de goede zin van het woord. Loosduinen voelt zich deel van Den Haag, maar wel op z'n Loosduins. En dat merk je ook in de kerk. Tegelijk kunnen mensen er wel gemakkelijk binnenkomen; het is geen uitsluitende gemeenschap. Wat ik ook bijzonder vind, is dat het in kringen en gesprekken heel gauw de diepte ingaat en dat er vertrouwelijkheid is. En dat terwijl ze mij nog niet heel goed kennen. Dat vind ik mooi.' Typerend voor de Bosbeskapel

vindt Dondorp het enthousiasme van de gemeenteleden: 'Het is een brede gemeente waar veel kan. Bijvoorbeeld voor de startzondag had ik voorzichtig voorgesteld om de kerkdienst zowel op die zondagochtend gezamenlijk voor te bereiden als ook te houden. Ik had dat in een eerder gemeente eens vergeefs voorgesteld. Er zat voor mij nu ook een praktische kant aan, want ik woonde nog in Brabant omdat ik nog niet in mijn huidige huis in Den Haag kon. Maar men vond het meteen prima, dus in allerlei groepjes gingen we aan de slag om onderdelen van de dienst voor te bereiden en daarna uit te voeren. Heel leuk was het. Er is veel potentieel in de gemeente, en er is ook van alles op de grens tussen kerk en cultuur.'

Dikke vergaderstukken

De predikanten moesten allebei wel wennen aan de Haagse vergadercultuur. Van Wijngaarden: 'Ik ben vanuit de werkstad Rotterdam naar de ambtenarenstad Den Haag gekomen en het aantal notities en vergaderstukken is niet alleen veelvuldiger, maar de stukken zijn ook veel dikker.' Dondorp lacht: 'Dat kwam in het beroepsproces ook ter sprake. "Wij zijn ambtenaren", werd er gezegd, "wij kunnen wel stukken schrijven." Gelukkig werken we als predikanten in een team, en dat betekent dat we ook de vergaderingen een beetje kunnen verdelen.' Op dit moment bestaat het team van Zuidwest uit zeven pastores, zowel predikanten als kerkelijk werkers, die de pastorale taken verdelen en bij ziekte

elkaar kunnen vervangen. Kunnen de predikanten ook al iets zeggen over hun plannen en ideeën voor de komende tijd? Dondorp: 'Waar ik voor mezelf erg mee bezig ben, is hoe we als kerk met de milieuproblematiek moeten omgaan. Het is iets waarover ik me maatschappelijk gezien zorgen maak. Ik zou het mooi vinden om daarover in de gemeente met elkaar van gedachten te wisselen. En iets anders is dat ik weleens zou willen kijken of ik iets met meditatie kan doen. Ik denk dat dat een vorm is die meer aansluit bij bijvoorbeeld dertigers en veertigers en bij mensen aan de rand van de kerk.'

Van Wijngaarden: 'Er zijn verschillende dingen waar ik mee bezig ben. De Abdijkerk heeft een enorm sterke zangtraditie. Volgend jaar is het vijfhonderd jaar geleden dat de eerste protestantse liedbundel het licht zag en in dat kader wil ik proberen een kring op te zetten. En verder wil ik weer meer dingen op de avonden gaan organiseren en de werkenden er meer bij te kunnen betrekken. Er waren de laatste jaren eigenlijk bijna geen avondactiviteiten meer. En door dat wel te doen, merk ik dat ik weer meer 60-minners bereik.'

IRNA VAN DER WEKKE

Martin van Wijngaarden

Zwijgen in families

‘Een theatervoorstelling raakt je in je hart en je buik’

Met zijn nieuwe voorstelling *Mensen zoals jij* reist theaterregisseur Floris van Delft door het land. De voorstelling laat zien en voelen hoe in families gezwegen wordt over onderwerpen waarop een taboe rust en hoe dat van generatie op generatie doorwerkt.

Van Delft heeft voor de voorstelling zijn eigen ervaringen als beginpunt genomen: ‘Ik heb pijnlijke herinneringen aan de tijd dat mijn ouders gingen scheiden. Toen ik de negatieve verhalen die ik daarvan had opgeslagen vijftienvintig jaar later aan mijn vader voorlegde, bleek mijn versie van bepaalde situaties totaal niet te kloppen. Dat gesprek met hem was een bevrijding voor mij.’ Van Delft praatte erover met anderen en ontdekte dat ook andere families geheimen en taboes kennen. Ook al zijn de onderwerpen waarover gezwegen wordt verschillend, het mechanisme is hetzelfde. Dat bracht hem ertoe er een voorstelling aan te wijden.

Van Delft: ‘Het was een mooie kans om het thema zwijgen in families op een andere manier vorm te geven dan er alleen over te praten. Een theatervoorstelling gaat aan je hoofd voorbij en raakt je direct in je hart en je buik. Ik heb naar taal gezocht die niet beperkt is tot één cultuur, geloof of achtergrond. Dat is te horen en te zien in de voorstelling, waarin de acteurs verschillende culturele achtergronden hebben en waar ook livemuziek in zit met de virtuoze bespeeling van een oed, een Arabische luit.

Meereizen

De voorstelling bestaat uit drie akten, waarin je met een familie meereist. In

de eerste akte komen oma en opa aan bod, in de tweede akte vader en moeder en in de derde akte de zoon met zijn vriendin. Door die opbouw zie je het zwijgen door de generaties heengaan. Want één generatie terugkijken is niet genoeg. Als oma in een jappenkamp heeft gezeten en daar wordt niet over gepraat, dan beïnvloedt dat ook de levens van de nakomende generaties.’ Na afloop van de voorstelling heeft het publiek de gelegenheid om onder leiding van een jongere met de acteurs en regisseur in gesprek te gaan. Voor Van Delft is het mooiste compliment als bezoekers laten weten met dierbaren te praten over geheimen en taboes.

‘Veel families kennen taboes en geheimen’

Van Delft studeerde theologie (godsdienstpsychologie), en volgde daarna de regieopleiding in Amsterdam: ‘De theologiestudie bestond uit een interessante en gevarieerde verzameling van vakken. Het heeft me een begrippenkader gegeven over de wereld om me heen en de mensen erin. Wat me boeit is de zoektocht naar het antwoord op de vraag wat ons, mensen, drijft. Dat gebeurt ook in het theater, waar de voorstelling

ook altijd iets analytisch in zich heeft. Mijn vorige voorstelling ging over de vraag waarom jongens van zeventien jaar in de criminaliteit terecht komen. Voor mij is het begrip rechtvaardigheid een belangrijke drijfveer. Ik vind het mooi als het er niet om gaat om te oordelen, maar om inzicht te krijgen in hoe de dingen functioneren.’

Status quo

Volgens Van Delft kunnen er legio redenen zijn waarom mensen geheimen bewaren. ‘Maar het zit in onze menselijke aard dat we niet alleen willen zijn’, stelt hij. ‘We willen erbij horen en de status quo in de familie niet verstoren. Zwijgen over ziekte bijvoorbeeld, of over seksuele geaardheid kan als reden hebben dat je geen buitenbeentje wilt zijn: je wilt niet zwak of afwijkend zijn. Daaronder liggen verschillende emoties. Dat kan schaamte zijn, zorg, angst. Maar hoe open je ook probeert te zijn: in elke groep ontstaan onuitgesproken richtlijnen waaraan de leden zich houden. Het grootste deel daarvan gebeurt met de beste bedoelingen. Maar blijven zwijgen is letterlijk en figuurlijk ziekmakend. Het kost energie om een geheim in te kapselen en achter de deur te houden.’ In het theater komt het allemaal voorbij op een manier die muzikaal en aansprekend is.

GREET KAPPERS

DE VOORSTELLING *MENSEN ZOALS JIJ* IS TOT EN MET 3 MEI TE ZIEN IN VERSCHILLENDE STEDEN, WAARONDER LEIDEN, ROTTERDAM EN GOUDA. MEER INFORMATIE: WATWEDOEN.NL

Van Delft: ‘Het zit in onze menselijke aard dat we niet alleen willen zijn.’

Vervolging bahai-gelovigen in Iran

‘Ik heb veel respect voor de mensen die het daar volhouden’

In meerdere landen op de wereld worden mensen vervolgd vanwege hun geloofsovertuiging. Bijvoorbeeld bahai-gelovigen in landen als Iran en Jemen. Hoe reageren bahais in Nederland op de vervolging van hun geloofsgenoten elders op de wereld?

Het Nationaal Bahá'í-centrum in de Riouwstraat ademt een rustige sfeer. Er zijn veel boeken en er hangen foto's aan de muur van verschillende zogenoemde ‘huizen van aanbidding’. Bijzonder is dat die allemaal negen deuren hebben: om mensen van alle religies en levensovertuigingen welkom te heten en als symbool voor de overtuiging dat er één God is en alle religies uit dezelfde bron komen.

Dit centrum is de werkplek van Karlijn van der Voort. Zij is mensenrechtenjurist en werkt voor het Bureau Public Affairs van de Bahá'í-gemeenschap in Nederland. Zij houdt zich met name bezig met de bahais in Iran, die daar sinds de islamitische revolutie worden vervolgd. Het bahai-geloof is relatief jong, 180 jaar oud. De gemeenschap in Nederland bestaat uit ongeveer 1500 aanhangers. Wereldwijd zijn het er zo'n zeven à acht miljoen. De overtuiging van de bahai-gelovigen is dat de wereldvrede zeker tot stand zal komen. De eenwording van de mensheid is daarvoor noodzakelijk.

Grondlegger Bahá'ulláh wordt gezien als een goddelijke boodschapper, net als bijvoorbeeld Boeddha, Jezus en Mohammed.

Eenheid der mensheid

Karlijn van der Voort is in een bahai-gezin geboren en heeft er zelf later ook bewust voor gekozen. ‘Ik voel mij thuis in de gemeenschap’, vertelt ze. ‘Voor mij is er logica in het geloof dat er één God is, die eens in de zoveel tijd een boodschapper naar de mensen stuurt. De boodschap is altijd hetzelfde, maar wordt wel aangepast aan het stadium van ontwikkeling van de mensheid. De kern van het bahai-geloof is de ‘eenheid der mensheid’. Alle mensen zijn als de bladeren van één tak, de vruchten van één boom. Wat dit praktisch betekent, is dat we moeten proberen alle vooroordelen ten opzichte van elkaar kwijt te raken. Dat is een proces, want iedereen heeft ze.’

Er zijn meer landen waar de bahais vervolgd of gediscrimineerd worden, maar Van der Voort noemt Iran ‘een speciaal geval’. De Iraanse overheid heeft als beleid de

bahai-gemeenschap als levende entiteit uit te roeien. Ze mogen als gemeenschap dus niet bestaan. Om dit te bereiken zijn bahais uitgesloten van hoger onderwijs, mogen ze geen invloedrijke posities bekleden, zijn er gewelddadige invallen bij huisbijeenkomsten, organiseert de overheid haatcampagnes met valse informatie, worden er winkels gesloten van bahais en zijn er arrestaties. *Spying for Israel* is momenteel een veelgebruikte

aanklacht, of lid zijn van een organisatie die de nationale veiligheid bedreigt.

Speerpunt

Van der Voort: ‘Ik richt me in mijn werk voornamelijk op Iran, Qatar en Jemen, maar ik houd me ook bezig met het internationale antiracismediscours, een speerpunt van ons bureau. De informatie uit deze landen krijgen wij van BIC (Bahá'í

International Community). Zij vergaren en verifiëren alle informatie uit onder meer Iran, waarmee ik Buitenlandse Zaken en de VN op

‘Alle mensen zijn als de bladeren van één tak’

de hoogte houd van wat er speelt. Iran ziet de bahais niet als religieus, waardoor het land claimt dat de rechten van alle religieuze minderheden worden erkend. De gemeenschap wordt gezien als een *deviant sect*, een afwijkende sekte. We organiseren regelmatig socialmediacampagnes voor de bahais in Iran en haken daarbij aan bij actuele gebeurtenissen, zoals de positie van vrouwen. Het is hoopgevend dat door internet langzamerhand meningen veranderen ten goede. We werken aan een toekomst waarin de rechten van ieder individu worden erkend. Het Universele Huis van Gerechtigheid, ons hoogste bestuursorgaan, geeft ons specifiek de opdracht samen te werken met andere groeperingen en organisaties die dezelfde idealen nastreven als wij.’ ‘Ik weet niet hoe ik het zou doen als ik in Iran zou wonen’, verzucht ze na een korte stilte, ‘maar ik heb zoveel respect voor de mensen die het daar volhouden. Dat motiveert me om dit werk te doen!’

JOLLY VAN DER VELDEN

Campagne in Rio de Janeiro voor bahai-leiders die in Iran gevangenzitten.

Rooms-Katholieke kerken

Parochie Maria Sterre der Zee. Info: rkdenhaag.nl
Centrum. Jacobus de Meerdere-kerk, Parkstr. 65a. Nederlands: zo. 9 u., 11 u. Ma. 1/4 10.30 u. en 12.45 u.
Schilderswijk. Marthakerk, Hoefkade 623. Zo. 9.15, 13 u. Engels/Afrikaans
Haagse Hout. Paschaliskerk, Wassenaarseweg 53. Zo. 9.30 u.
Marlot. Onbevlekt Hart van Maria, Bloklandenplein 15. Za. 17 u. Zo. 17 u. Italiaans Ma. 1/4 10.30 u.
Zeeheldenbuurt. Ignatiuskerk, Elandstr. 194. Zo. 11 u. 15 u. Portugees 7/4. 16 u. Taizéviering
Regentessekwartier. Agneskerk, Beeklaan 188. Za. 20 u. en zo. 9.30 u. 11.30 u. Spaans
Scheveningen. Antonius Abtkerk, Scheveningseweg 233. Zo. 11 u.
Parochie De Vier Evangelisten Info: rkparochiedevierevangelisten.nl
Valkenbos. Titus Brandsmakerk, Kamperfoeliestr. 279. Vrij.10 u. Zo. 10.30 u.
Loosduinen. Kerk Maria van Eik & Duinen, Loosduinse Hoofdstr. 4. Di. 10 u. Zo. 11 u.
Waldeck/Kijkduin. Pastoor van Arskerk, Aaltje Noorderwierstr. 4. Do. 10 u. Za. 17 u. Zo. 10.30 u.
Leyenburg. Emmauskerk, Leyweg 930. Za. 13 u. Zo. 9.30 u. Wo. 10 u. Ma 1/4 10 u.

Kerken met vaste voorgangers

Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Zo. 11 u. Holy Communion, 17 u. Contemporary Worship. 4de zo. 17 u. Choral Evensong.
American Protestant Church Esther de Boer-van Rijcklaan 20. 10 u.
Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastr 7. Zo 10 u. eucharistieviering, 14/4 16 u. Vesper
Leger des Heils Ambachtsgaarde 198. Zo. 10.30 u. met muziekkorps.
Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170. Zo. 10 u. met zang en muziek. apgen.nl. Geen vaste voorganger.
Zevendedagsadventisten Robijnhorst 197. Za. 10 u. bijbelstudie, 11 u. dienst.
Quakers Stadhouderslaan 8. Zo. 10.30 u. stille samenkomst.
Taizé Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30, ma. 19.30 u.

Soms wijzigen de tijden van de diensten. Check tevoren de website van de kerk van uw keuze.
* betekent: kijk op de website van de kerk

Kerken van de Protestantse Kerk Nederland (PKN)

Kerkgebouwen	Tijd	7 april	14 april	21 april	28 april
Lukaskerk Om en Bij 2.	10.15	ds Nico Binnendijk HA	ds Jannet van der Spek, kring	vieren met elkaar	ds Fokke Fennema
Duinzichtkerk V. Hogenhoucklaan 89	10.00	ds Ulrich Thole	ds Ad van Nieuwpoort	ds Ad van Nieuwpoort	ds Ad van Nieuwpoort
Christus Triumfatorkerk Juliana v. Stolberglaan 154	10.00	ds Jaap van den Akker	ds Henk Steinvort	ds Jaap van den Akker	ds Berit Bootsma
Pax Christikerk Vlamburg 2	11.00	ds Peter Bakker	ds Jasper Klapwijk	ds Bart Noort	ds Jasper Klapwijk
Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	ds Bas Plaisier	ds Jantine Veenhof HA	ds Jantine Veenhof	pastor Arte Havenaar
De Oase Van Meursstraat 1	10.00	ds Erika van Gernerden	kringviering	ds Erwin de Fouw	Dennis Verboom
Bergkerk Daal & Bergselaan 50 A	10.00	ds Adrie Sterrenburg	dr Paul Sanders	Sitty Smedinga	ds Marjan Zebregs
Maranathakerk 2e Sweelinckstr.156	10.30	ds Rob van Essen	ds Ad Alblas	ds Mark van der Laan cantate	ds Erika van Gernerden
Noorderkerk Schuijstr. 9-11 Vieringen Lux	10.00 11.30	ds Durkje Sikkema ds Thejon Bos	ds Greet van 't Slot ds Rik Zwalua	ds Anneke Mooi ds Arjen van Wijk	ds Pieter Lugtigheid ds Rik Zwalua
Bosbeskapel Bosbesstr. 5	10.00	ds P. Sanders	ds Peter Crom	ds Adrie Sterrenburg	ds Sara Dondorp S&T
Abdijkerk WillemIII-str. 40	10.00	ds R. de Vries	ds Sara Dondorp	ds Martin van Wijngaarden	ds Martin van Wijngaarden S&T
Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds J. H. Meijer	ds Jan Eerbeek	ds M. van Pelt	ds Meindert Burema HA
Bethelkerk Scheveningen J. Kokstr.173	10.00	Anneke van Mansum	ds Gerco Lock	ds Gerco Lock	ds Rens de Ronde, Willige Langerak
Oude Kerk Keizerstr. 8	10.30	ds Jan Maasland	ds Barend Weegink	ds A. Groen	ds Barend Weegink
Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	* cantate	ds Charlotte van der Leest	ds W. Steenberg	ds Charlotte van der Leest
Pr. Julianakerk Tesselsestr. 6	10.00	ds A. van der Plas	ds Bernhard van Vreeswijk evangelisatie	ds Bernhard van Vreeswijk	ds J. van der Meijden
De Toevlucht Laan v. Hoornwijk 140	10.00	ds Attie Minnema vieren gemeente 25 jaar	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema	ds Reinhard van Elderen
Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00 16.30	dr Paul Visser ds Thejon Bos	ds Bert Karel Foppen ds C. Rentier	ds Thejon Bos ds Bert Karel Foppen	dr W. Dekker ds M. van Heijningen
Houtrusterk Beeklaan 535	10.30	ds Karl van Klaveren	*	ds Karl van Klaveren	*
Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds Ad van Nieuwpoort	ds Rienk Lanooy	ds Anton Wessels	10.30 ds Margreet Klokke, cantate
Ev. Lutherse Gem. Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Peter Crom	ds Erwin de Fouw	ds Jannet van der Spek	naar Lukaskerk
Église Wallonne Noordeinde 25	10.30	Joop la Grouw	Jean-Luc Marcillaud	Virginie Lacomme	Jean-Luc Marcillaud
Oude Kerk Herenstraat 77 Voorburg	10.00	ds A. Verbaan-van den Heuvel	ds Leneke Marchand 19u vesper	ds Leneke Marchand	ds J. Blom
Koningkerk Br. Ingenhoseslaan 4 Voorburg	10.00	ds A. van der Meij	ds A. Brabander	ds Giel Schormans	ds R. Stigter met doventolk

Diverse Rooms-Katholieke kerken	
Rijswijk. Bonifatiuskerk, van Vredenburgweg 69. Zo. 11 u. Kerk van Benedictus en Bernadette, Sir Winston Churchillaan 372. Zo. 9.30 u.	
De Zinnen, kapel Chr. Triumfatorkerk ma 18.15 u. avondgebed	
Lourdeskapel, Berkenbosch Blokstraat 9A, dagelijks open (9-18 u.). Za. 11 u. Rozenkransgebed	
Deutsch Badhuisweg 35a. Zo. 10.30 u.	Français Stoeplaan 4, Wassenaar. Zo. 11 u.

advertenties

Firma A. H. Kerkhof & Zn
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:
• levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra naar uw keuze met ons advies, bijvoorbeeld:
• Ad Patres Frederik Hendriklaan 7 's-Gravenhage (Statenkwartier)
• diverse andere uitvaartcentra in 's-Gravenhage en omstreken
• bij begraafplaats of crematorium

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl **070 345 16 76**
www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familietraditie

ENGELN & SPOOR
UITVAARTVERZORGING

VERZORGD, CORRECT, STIJLVOL

Engelen & Spoor Uitvaartverzorging richt zich op het verzorgen van uitvaarten in Den Haag en omstreken. Wij hebben jarenlange ervaring in traditionele, religieuze en eigentijdse uitvaarten en staan garant voor een verzorgde, correcte en stijlvolle uitvoering van de uitvaart.

U KUNT ONS 24 UUR PER DAG, 7 DAGEN PER WEEK BEREIKEN: (070) 350 70 00
INFO@ENGELNENSPOOR.NL - WWW.ENGELNENSPOOR.NL

HET CLINGENDAELHUIS - BENOORDENHOUTSEWEG 279 - 2596 BJ DEN HAAG

Voor een waardevol afscheid met zorg en respect afgestemd op ieders persoonlijke wensen.

Helm & Schols
uitvaartzorg

Uitvaartcentrum 't Veenhuys
Veenweg 14, Nootdorp

Uitvaartcentrum Leidschendam-Voorburg
Strandwal 1, Leidschendam

Uitvaartsuite Churchill (in de R.K. kerk)
Sir Winston Churchillaan 372, Rijswijk

Uitvaartwinkel Haaglanden
Damlaan 64, Leidschendam

Toonzaal grafmonumenten
Nieuwstraat 16-B, Leidschendam

070-3202040 - www.vdhuz.nl - 015-3101643

Overige kerken

Kerkgebouwen	Tijd	7 april	14 april	21 april	28 april
Deutsche Ev. Gem. Bleijenburg 5	10.30	*	Pfrin Birgit Lang	Pfr Thomas Vesterling, Birgit Leuppert	Pfr Thomas Vesterling
Doopsgezinde Gem. Paleisstr. 8	10.30	ds Henriëtte van Dunné	ds Marijn Vermet	ds Wiske Beuker	vierde zondag
Ev. Broedergem. Hernhutters Chasséstr. 1	10.00	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	11u zangdienst br D. Toemin
Haagse Dominicus Th. Swenckestr. 30	10.30	groene viering: paradijstuin	X	groene viering: paradijstuin	X
Indon. Ned. Chr. Kerk, Marcuskerk Jan Luijkenlaan 92	14.00	zr Ria Pasaribu	ds Marla Winckler-Huliselan	ds Stanley Tjahjadi	ds Marla Winckler-Huliselan
Ekklesia Brouwersgracht 2-k, in steeg door hek	11.00	X	zangdienst	X	ontmoeting voor leden
Kruispuntgemeenschap Bloklandenplein 15	10.00	X	br Jaap Theunisz morgendienst	X	ds Casper van Dongen eucharistie
Remonstrantse kerk Laan v. Meerdervoort 955	10.30	ds Sjerp van der Vaart	ds Antje van der Hoek	ds Reinhold Philipp	ds Jantine de Vries
Ichthuskerk Duinkerstr. 9	9.30	*	ds Jasper Klapwijk	ds Bart Noort	ds Jasper Klapwijk
Franciscuskerk N. Broeckhuijsenstr. 23	10.30	Pastor Tomas van Driel	ds Mineke Kroes pastor M. Leijdekker	pastor Nanda de Hoop	pastor M. Leijdekker

AGENDA APRIL 2024

Voor een overzicht van alle activiteiten: zie kerkinderhaag.nl. Voor adressen van kerken zie pagina 6.

Liederen van Novalis

Concert door Cristina en Evert Popa-van Grootel (piano en zang) met liederen van Novalis, afgewisseld met pianowerken van Franz Schubert, Franz Liszt en Georg Enescu. Vrijwillige bijdrage na afloop. Do. 4. 19.30-21 u. ■ Thomaskerk, Groot Hertoginnelaan 2.

Rondom Pasen

Concertkoor Rijswijk voert samen met solisten *The Crucifixion* van John Stainer en *Les sept Paroles du Christ* van Théodore Dubois uit. Algehele leiding: Leander Schoormans.

Vrij. 12. 20 u. ■ St. Jan de Doperkerk, Herenstraat 164, Wateringen. Kaarten à € 15 (tot 18 jaar) en € 25 zijn te bestellen via concertkoorrijswijk.nl

Pompadour

Al het werk van beeldend kunstenaar Elisabeth van Vreeswijk is 'richting abstract', zoals ze zelf zegt. In haar expositie Pompadour in Galerie 44 toont de kunstenaar nieuw werk.

Tot wo. 17. do., vr., za. 13.30-17 u. ■ Galerie 44, Molenstraat 44.

Bronnen van antisemitisme

Professor Bart Wallet, hoogleraar joodse studies aan de Vrije Universiteit, geeft een lezing over bronnen van antisemitisme door de eeuwen heen.

Wo. 24. 20-22 u. ■ Toegang € 5. Maranathakerk, Tweede Sweelinckstraat 156.

Ochtendstilte

Iedere ochtend loopt beeldend kunstenaar Marijk Gerritsma vanuit haar huis in Groningen een vast rondje. Dit leverde een reeks prachtige vergezichten op. Vanaf half maart tot en met half mei is haar werk te zien in het Aandachtscentrum.

Ma. tot en met za. 10-12.30 en 13.30-16 u. ■ Tot medio mei. Maandagochtend en zaterdagmiddag gesloten. Aandachtscentrum Den Haag, Schoolstraat 18.

Byzantijnse mis en icoonwijding

Op zondag 14 april wordt in de Antonius Abtkerk de liturgie gevierd volgens de Slavisch-Byzantijnse ritus. Het Hoorns Byzantijns Mannenkoor onder leiding van Grigori Sarolea verzorgt de liturgie. Celebrant is pastoor Dolf Langerhuizen.

De liturgie is een voortdurend gezongen gebed tussen priester, diaken, lezer, het koor en alle aanwezigen. In de oosters-orthodoxe kerk is een iconenwand aanwezig als scheiding tussen de hemelse en de aardse liturgie. Omdat de Antonius Abtkerk geen iconenwand heeft, zijn er iconen van Christus en de Moeder Gods aanwezig. Iconen hebben een belangrijke betekenis: ze zijn meer dan een afbeelding. In het icoon komt Christus ons tegemoet en kijkt ons aan. Voor de gelovigen zijn de afgebeelde heiligen, engelen, Christus en de Moeder Gods werkelijk en tastbaar aanwezig. Omdat het mysterie van God niet in woorden is te vangen, worden poëtische teksten gebruikt, zang, iconen, kleurrijke

gewaden, de geur van wierook. Op deze manier wordt de mens aangesproken in heel zijn wezen, met al zijn zintuigen.

Er zijn boekjes waarin de aanwezigen de teksten mee kunnen lezen. Maar behalve dat zijn de woorden, ooit voorafgaand aan de viering uitgesproken, helpend: 'Ook als u er niets van begrijpt, stelt u zich met al uw zintuigen maar open voor alles wat er gebeurt.'

Na afloop van de Goddelijke Liturgie is de wijding van iconen die gemaakt zijn door leerlingen van de ikonenschilder Martin Mandaliev. Pastoor Langerhuizen zal de iconen wijden door de gebeden te bidden uit het Byzantijns Liturgikon en ze daarna met het gewijde water te zegenen en te bewieroken. Door de wijding is de icoon pas 'af': Christus, de Moeder Gods of de heilige zijn dan op mystieke wijze tegenwoordig in de icoon.

Zo. 14. 11 u. ANTONIUS ABTKERK, SCHEVENINGSEWEG 235.

I N - D R U K

MENINGEN EEN KWARTJE

Al sinds de tijd dat ik Utrecht nog niet voor den Haag had verruild, komen Haagse voorgangers – ook van omliggende plaatsen – wekelijks bij elkaar. Het Bijbelgedeelte waarover de komende zondag volgens het oecumenisch leesrooster gepreekt gaat worden, is door één van ons zo letterlijk mogelijk vertaald vanuit het Hebreeuws of Grieks. Beslissend is niet welke mening we over het gelezene hebben. Soms kunnen we wel raden met welke mening de gemiddelde kerkganger in de bank schuift: 'Die moeilijke, vrouw-onvriendelijke brieven van Paulus.' 'Weer over Mozes, ik heb liever het Nieuwe Testament.' 'De wonderbare spijziging, is dat nou echt gebeurd?' Het leuke van onze ontmoetingen is dat we allereerst de vraag stellen: 'Wat staat er?' Ons veelkleurige gezelschap geeft eerst de ruimte aan de collega die daarop gezwogen heeft: 'Wat heb jij in dat verhaal, in die woorden, aan

bemoediging en troost gehoord?' In de loop der jaren heb ik in het gesprek dat zich dan ontspint heel wat meningen voorbij horen komen. Hoe zit dat historisch; wanneer en onder welke omstandigheden is dit opgeschreven? En zeker niet onbelangrijk: kun je er komende zondag wat mee? Je zou kunnen zeggen dat onze wekelijkse exercitie aanleunt tegen wat in de joodse wereld het leerhuis wordt genoemd. In de veelheid van interpretaties en de ongemakkelijkheid van het leven waarin deze teksten klinken, een Stem proberen op te vangen die onze meningen relateert en soms ook corrigeert. 'Als je "af dalen van de berg" zó beluistert, dan is dat meer dan van A naar B gaan. Het is ook ná een vergezicht weer met beide benen op de grond staan.'

Wezenlijk is voor mij hierin de ontmoeting, elkaars stem horen, de emoties, de levenservaring die gedeeld wordt. Iemand kan heel anders denken dan ik,

maar hij of zij is meer dan de mening die mij doet schrikken. Het is weldadig als in het gesprek blijkt dat we óók heel veel gemeen hebben. 'Dat verheldert veel voor mij!' In mijn Amsterdamse volksbuurt zei een bejaard gemeentelid: 'Van mij

mogen ze alle Surinamers op een boot naar een onbewoond eiland zetten.' In het goed/fout-meningenuniversum ligt het etiket snel klaar: racisme. Maar na de machtsgreep van Bouterse waren vele Surinamers in onze wijk neergestreken. Haar vertrouwde contacten was ze

FOTO: ISTOCK

kwijt, de kinderen kwamen sporadisch, winkels verdwenen want de wijk werd gesaneerd. Wat had ik als 'mening' tegenover haar bekommernis en ontworteling moeten zetten? 'U zult daar wel anders over denken', vervolgde ze. Om een lang verhaal kort te maken: ik nodigde haar uit voor onze wekelijkse open maaltijd. Ze legde er nieuwe contacten en ervoer de wijk niet langer als bedreigend. Liesbeth List zong ooit: kinderen een kwartje. In onze gepolariseerde tijd zing ik: meningen een kwartje. Ik ben niet naïef als het gaat om de nare dingen die links en rechts geroepen worden. Mensen kunnen er bang van worden en gekwetst. Maar daar doen we in de kerk niet aan mee! We geloven in een heilzame Stem die de weg wijst, soms tegensprekt, maar mensen niet afschrijft. Wij zijn meer dan de optelsom van onze meningen.

ROB VAN ESSEN

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

APRIL 2024,
jaargang 27, nr. 265
Deadline mei/juni: 5 april
Uitgave van de Protestantse Kerk Den Haag, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage Oost en de Rooms-Katholieke parochies Maria Sterre der Zee en De Vier Evangelisten.

Contact: redactie@kerkinderhaag.nl.
Tel. 06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)
hoofdredactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 4626 69 64 (Greet Kappers)
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Redactie: Greet Kappers (hoofdredacteur), Irna van der Wekke (tekstredacteur), Anne-Helene Borgts (eindredacteur), Henk Baars, Ronald van Bochove, Henriëtte Boerma, Roelie Dröge, Rob van Essen, Hans Hemmes, Shari van den Hout, Rienk Lanooy, Tom Mikkers, Jolly van der Velden.

Vormgeving: Frank van Leeuwen
Webredacteur: Ronald van Bochove

Druk: Opmeer Drukkerij bv
Website: ISI Media, isimedia.nl

Advertenties:
kerkinderhaag.nl/adverteren
adverteren@kerkinderhaag.nl
06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)

Los postabonnement:
€ 30,- per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkinderhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

Disclaimer:
Kerk in Den Haag heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Indien iemand desondanks meent rechten te kunnen doen gelden, dan kan hij of zij contact opnemen met de eindredacteur.

IN MEMORIAM JOKE BOSCH-TEN CATE

Op 26 februari 2024 overleed Johanna Bosch-ten Cate. Zij is 78 jaar geworden. Joke Bosch-ten Cate heeft lang bestuurlijk werk voor de Diaconie gedaan. Van 2004 tot 2016 was zij lid en vicevoorzitter van het moderamen van de Protestantse Diaconie en volgens het jaarverslag van de Diaconie van 2003 was zij toen ook al lid van het moderamen van de Haagse Hervormde Diaconie. Ik heb Joke vaak meege maakt in vergaderingen en bijeenkomsten en herinner me haar als een heel warm en betrokken mens met een groot hart voor het diaconale werk van onze kerk.

DERK STEGEMAN

Troubadour Martijn Breeman

Een avond in april

Ik had die avond doorgebracht in een café en liep naar huis dwars door het bos. Het waaide zacht, ik hoorde niets meer dan geruis.

En toen ineens ... O, wat een schrik! Ik werd gegrepen door een golf van angst, want helder hoorde ik het klaaglijk huilen van een wolf.

De schrik ging over in paniek, want uit de nevelen verscheen een woeste witte-wievenklijk. De dames lachten heel gemeen.

Ik vluchtte ijlings. Rechts van mij, gezeten op een bezemsteel, kwam er een boze heks voorbij. Het werd mij allemaal te veel.

Gelukkig kwam ik heelhuids thuis. Ik weet niet hoe 'k het heb gered. Toch bleef het heel de nacht niet pluis; er zat een mare op mijn bed.

Ik heb de avonden sindsdien nooit meer in kroegen doorgebracht. Je zult mij zelfs niet buiten zien, vooral niet met Walpurgisnacht.

Walpurgisnacht is een van oorsprong Europees voorchristelijk lentefeest dat wordt gevierd in de nacht van 30 april op 1 mei. Het volksgeloof wilde dat in deze nacht de boze geesten vrij spel hadden.

Iraaks oratorium Golden Bird

Het Residentiekoor voert het *Stabat Mater* van Karl Jenkins en delen uit het oratorium *Golden Bird* uit. *Golden Bird*, een oratorium voor de vrede, is geschreven door de Iraakse componisten Hamid Al Basri en zijn zoon Raad Khalaf. De solisten zijn de mezzosopranen Baidar Al Basri en Emma Brown en Cora Greevenbosch (Indiase dwarsfluit). Het geheel staat onder leiding van Martin van der Brugge.

ZA. 6. 15 U. (KERK OPEN OM 14.15 U.)
KLOOSTERKERK, LANGE VOORHOUT 4.
KAARTEN (€ 25) EN MEER INFORMATIE:
RESIDENTIEKOOR.NL

Film: La vita è bella

Tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt een Italiaanse man met zijn zootje afgevoerd naar een Duits werkkamp. Om het kind het vooruitzicht van een zekere dood te besparen, stelt hij de reis voor als een spel, waarin je prijzen kunt winnen. De man gelooft er heilig in dat hij de geestelijke gezondheid van zijn zootje kan redden en gaat vastbesloten door met toneelspelen, zelfs wanneer ze in het kamp zijn aangekomen en keihard moeten werken.

MA. 15. 19.30 U. (START VOORSTELLING,
INLOOP VANAF 19.00 U.). BOSBESKAPEL,
BOSBESSTRAAT 4. VRIJWILLIGE BIJ-
DRAGE. OPGAVE: 070-3258563 OF JENNEKE.
REITSM@KPNMAIL.COM

Gemeenschapsgevoel

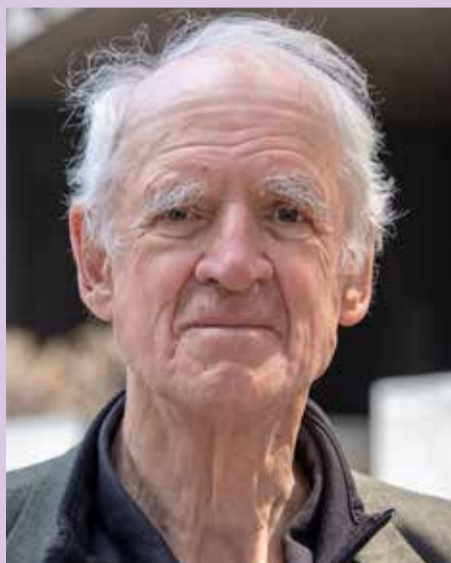
Iedereen maakt deel uit van diverse gemeenschappen, of het nu je buurt, werkplek of culturele achtergrond is. Welke invloed heeft dat op jou? Waar haal je kracht uit? Praat mee over jouw ervaring met Initiatives of Change, stichting Sarita en Dialoog in Den Haag. Zij organiseren een themadag over de kracht van gemeenschapsgevoel, solidariteit en verbinding. De dialoog wordt geïntroduceerd door historicus en schrijver Ruud Chander.

DO. 11. 14-16.30 U. (INLOOP VANAF 13:30 U.). AMALIASTRAAT 10. TOEGANG € 5. AANMELDEN (VERPLICHT) VIA OFC.NL/NL

Geloven in een seculiere tijd

Charles Taylor is een van de meest invloedrijke figuren in de hedendaagse godsdienstfilosofie. Voor velen laat deze wetenschapper in zijn werk én persoonlijk leven zien dat religiositeit en geloven ook in onze seculiere tijd voor de hand liggende opties zijn. In haar lezing neemt Iemke Epema je mee in zijn inspirerende denken dat niet alleen laat zien hoe de wereld veranderd is, maar ook hoezeer het religieuze, het transcendente van levensbelang is en zich laat vinden in wat Taylor de 'subtiele talen' noemt: poëzie, film, beeldende kunsten en zoveel meer.

MA. 15. 19.30-21.15 U. DEZINNEN,
CHRISTUS TRIUMFATORKERK, JULIANA
VAN STOLBERGLAAN 154. OPGAVE T/M 12/4,
DEELNAME: € 8.

Ode aan Sint Cecilia

Het Sweelinck Barokorkest onder leiding van Lionel Meunier speelt *Hail! Bright Cecilia* van Henry Purcell. Deze ode aan Sint Cecilia, de beschermheilige van de muziek, geldt als een van Purcells meesterwerken. Hij schreef dit dertiendelig meesterwerk in 1692 met een voor die tijd spectaculair grootse bezetting. Het publiek was bij de eerste uitvoering overdonderd. Meerdere delen moesten worden herhaald.

VRIJ. 19. 17 U. LUTHERSE KERK. LUTHERSE
BURGWAL 9. KAARTEN À € 17,50 VIA
MUSANTICA.NL/KAARTVERKOOP

Troost in berusting

Muziekworkshop onder leiding van Hans Jacobi met Jan-Willem van Ree als gast-spreker. Soms kunnen situaties zo heftig zijn dat troost onmogelijk lijkt. Carl Orff verklankte in zijn muziekdrama *Oedipus der Tyrann* hoe de protagonist zich tot zijn onontkoombare noodlot verhiel. Bartóks *Concert voor orkest* en Mahlers *Tiende Symfonie* geven uiting aan persoonlijke ervaringen van verlies en lichamelijke aftakeling. Het is muziek waarin troost plaatsmaakt voor berusting en aanvaarding.

ZA. 13. 10.30-12.30 U. REMONSTRANTSE
KERK, LAAN VAN MEERDERVOORT 955.
DEELNAME VOOR LEDEN/VRIENDEN:
VRIJWILLIGE BIJDRAGE, OVERIGE BELANG-
STELLENDE € 5.

Het geluid van de zomer

De jonge zangeressen van Vocaal Ensemble Cantamare brengen in het concert *Son d'été* een gevarieerd programma waarin wordt toegeleefd naar de warmere seizoenen. Onder leiding van Daniëlle van Lieshout zingt het ensemble muziek van onder meer Whitacre en Schumann. Als *pièce de résistance* zingt Cantamare de *Litanies à la vierge noire* van Francis Poulenc. Het concert is voor bezoekers vanaf 10 jaar.

ZA. 13. 20-21 U. (INTRODUCTIE OM 19.15
U., ZAAL OPEN OM 19 U.) WAAELSE KERK,
NOORDEINDE 25. INFO EN KAARTEN VANAF
€ 10 VIA ACVA.NL

